

KUPA

1.6. 04. 2007

Opetusministeriölle

adN:o4/1670/2007.....

Asia: Tekijänoikeusjärjestelmän arviointi ja tekijänoikeuslainsäädännön kehittäminen

Yksityiset keskusarkistot ry on kymmenen enintään 80-prosenttista lakisäätteistä valtionapua saavan yksityisen arkiston muodostama yhteistyöjärjestö.

Vaikka yhteisöltämme ei olekaan pyydetty lausuntoa edellä mainittuun asiaan, haluamme ottaa siihen kantaa. Yksityisten arkistojen kokoelmiin kuuluu suuri määrä aineistoa, johon on sovellettava tekijänoikeuslainsäädäntöä. Arkistoissa on yli 2 milj. valokuvaa ja lähes 20 000 äänitettä, videota ja filmiä. Tämän aineiston keräämiseen, inventointiin, järjestämiseen ja luettelointiin sekä digitointiin on jo nyt uhrattu paljon työtä ja rahaa. Nämä arkistotoimen kannalta erityisaineistoihin luettavat tuotteet eivät ole toiminnallisesti arkistojen varsinaista ydinaluetta, vaan niiden hoitamiseen on jouduttu hankkimaan projektirahoitusta ja toisaalta niiden toivotaan tuottavan edes vähän tuloa. Esimerkiksi valokuvien myynnistä koituva tulo on kuitenkin arviolta bruttona maksimissaan 1-2 % luokkaa.

Suurimmaksi ongelmaksi ovat muodostumassa aineistot, joiden tekijänoikeudesta ei ole tietoa. Kokoelmat ovat syntyneet aikana, jolloin tekijänoikeuslainsäädäntö ei ollut samanlaisessa asemassa kuin nykyään. Tekijät eivät sopineet tuotteidensa käytöstä esimerkiksi järjestöjen, lehtien ja muiden tuottajien kanssa kuin korkeintaan suullisesti. Arkistot vastaanottivat valtavia määriä aineistoa, jonka tekijänoikeuksista luovuttajilla ei ollut tietoa tai se ei välittynyt vastaanottajalle. Suomalaisessa "vaatimattomuus kaunistaa" -perinteessä tekijän nimeäkään ei välttämättä tallennettu. Esimerkkinä tästä julisteiden ja merkkien suunnittelijat.

Taiteellisten tuotteiden rajankäynti on vaikeaa. Suuri osa esimerkiksi valokuvista ei täytä teoskriteerejä. Aineistoa tuotettiin myös aivan muussa tarkoituksessa kuin Teosten luomiseksi. Haastatteluja tehtiin "tiedon saamiseksi talteen", eikä haastattelijan/haastattelun katsottu äänittävän muistelmiaan estetiikan tai taloudellisen hyödyn vuoksi. Aineiston luovuttajilla oli tarkoitus säilyttää kulttuuriperintö jälkipolville ilman mitään vaatetta, siis yleisen hyvän toteutumiseksi. Luovuttajat ovat ymmärtäneet arkistojen tekemän työn merkityksen ja suoneet arkistoille kulukorvauksena kuvien myynnistä saadut pienet tulot. Aineiston saatavuus ja käyttö tutkimuksen hyväksi on ollut luovuttajille tärkeää.

Ratkaisuksi on tarjottu sopimuslisenssijärjestelmää: Normaalisti tekijänoikeusjärjestö voi antaa käyttöluvia vain edustamiensa taiteilijoiden ja yrittäjien puolesta. Sopimuslisenssin kautta laki antaa tekijänoikeusjärjestölle vallan edustaa myös muita saman alan tekijöitä. Järjestö voi siis antaa käyttöluvia sekä edustamiensa tekijöiden että sellaisten tekijöiden puolesta, joita järjestö ei edusta. Tuntemattomien sunnuntaikuvaajien kuvien käytöstä koituu hyötyä tekijänoikeusjärjestölle eikä arkistolle, joka on tehnyt työn kuvien säilyttämiseksi ja saattamiseksi käyttöön.

Ongelmakohtia ja esityksiä:

1) "Orpo valokuvat", valokuvat, jotka eivät ole teoksia ja joiden tekijää ei tiedetä: Ongelmallisia ovat kuvat, joiden valmistamisesta on kulunut vähemmän kuin 50 vuotta ja joita ei ole julkistettu ennen 16.1.1966. Tähän joukkoon kuuluu 1960 - 2000 -lukujen suuri kuvamassa. Ei ole mielekästä, että tuntemattomien kuvaajien kuvista jouduttaisiin maksamaan lisenssimaksuja. Arkistot tekevät tärkeää kulttuurihistoriallista työtä säilyttäessään kuvallisia dokumentteja menneestä. Tärkeä osa tätä työtä on kuvien saattaminen tutkijoiden ja heidän töidensä kautta suuren yleisön tietoisuuteen. Arkistojen ja museoiden tulisi saada käyttää kuva-aineistojaan tekijänoikeuksia kunnioittaen ja saada pieni rahallinen korvaus tehdystä työstä. Sopimuslisenssijärjestö ei kuvia jälkipolville tallenna, eikä ole siten oikeutettu korvaukseenkaan. Esitämme, että lisenssijärjestelmä ei kohdistu mainitunlaisiin kuviin.

2) Tuntemattomien tekijöiden filmit, videot, julisteet, postikortit, rintamerkit (teoksia), jotka ovat jonkin järjestön tai yhteisön julkaisemia/kustantamia: Tekijänoikeuslain mukaan julkaisija/kustantaja edustaa tällöin tekijää. Ongelma syntyy, jos kyseinen järjestö on lopettanut toimintansa eikä oikeuksien siirrosta ole määräystä. Esitämme, että tällöin kyseisen järjestön asiakirjallisen perinnön omistava arkisto voisi toimia tekijän edustajana.

3) Tekijänoikeuksien selvittämisen vastuu on käytännössä säilytetty käyttäjille. Yksinkertaisinta olisi, jos saadaksesen tekijänoikeuden teokseensa, oikeuden omistajan, mukaan lukien perilliset, tulisi ensin rekisteröityä viralliseen, esim. opetusministeriön ylläpitämään rekisteriin. Rekisteri olisi julkinen, ja sen voimassa olevien yhteystietojen kautta voitaisiin ottaa yhteys oikeuden haltijaan neuvoteltaessa erilaisista käyttöehdoista.

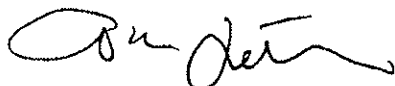
4) Osittain edellistä täydentäen: mikäli tekijänoikeuden haltija ei ilmene teoksesta, siten että hänet voidaan kohtuullisella vaivalla tavoittaa, teoksen käyttäminen pitäisi olla vapaata.

5) Opetusministeriön pitäisi tehdä julkisin varoin ylläpidettävien arkistojen, kirjastojen ja museoiden puolesta sopimuslissenssit tekijänoikeusjärjestöjen kanssa. Ne mahdollistaisivat sen, että mainitut laitokset voisivat levittää katselu- ja kuuntelukopioita talletuksessa olevasta tekijänoikeuden alaisesta aineistostaan tiedotus- ja tutkijapalvelutoiminnassaan, esim. internetin kautta. Voitaisiin myös luoda menettely, jolla asiakkaan tilaamasta kopiosta menisi tietty rahasumma tekijänoikeusjärjestölle ja sitä kautta oikeudenhaltijalle. Mikäli oikeudenhaltija ei selviäisi, voitaisiin kertyneitä varoja käyttää ko. taiteenalan/tieteenalan yleishyödyllisiin tarkoituksiin. Esimerkiksi arkistot voisivat saada avustusta kuvaprojekteihinsa, koska kuvien käyttö on mahdollistunut arkistojen toiminnan kautta.

6) Tekijänoikeuslaki sallii laissa erikseen mainituille arkistoille, kirjastoille ja museoille tekijänoikeuden alaisen aineiston esittämisen laitoksen tiloissa. Fyysisessä tilassa esittämisen lisäksi mainittua tekijänoikeuden alaista aineistoa pitäisi voida sallia esittää myös tietoverkon kautta silloin kun käyttäjä voidaan tunnistaa jonkin luotettavan menetelmän avulla. Kyseessä olisi ns. "virtuaalinen tutkijasali".

Helsingissä 13.4.2007

Yksityiset keskusarkistot ry

Pekka Lähteenkorva, puheenjohtaja

Ammattiyhdistysarkisto
Keskustan ja Maaseudun Arkisto
Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto
Svenska centralarkivet
Työväen Arkisto

Kansan Arkisto
Porvarillisen Työn Arkisto
Suomen Urheiluarkisto
Toimihenkilöarkisto
Urho Kekkosen arkisto